

středa 31/5, 19⁰⁰ hod.

Brno

Besední dům

Concentus Musicus Wien

rezidenční soubor festivalu

Erich Höbarth

koncertní mistr

Tomáš Netopil

dirigent

program

Ludwig van Beethoven (1770–1827)

Symfonie č. 3 Es dur op. 55 „Eroica“

Allegro con brio

Marcia funebre. Adagio assai

Scherzo. Allegro vivace

Finale. Allegro molto

Vespolupráci

B | R | N | O

**Filharmonie
Brno Philharmonic**

Koncert je nahráván Českým rozhlasem.

Historie *Symfonie č. 3 Es dur op. 55 Ludwiga van Beethovena* (1770–1827) zaujímá v literatuře rozsáhlý prostor; úvahy Beethovenových životopisců o jejích souvislostech a významu přesahují rámec vlastní hudby. Zkoumaly se pohnutky k její kompozici, odvozoval se z ní sklada- telův světonázor a formulovalo jeho politické přesvědčení, řada hypotéz se vztahuje k jejímu názvu a dedikaci. Podle zpráv z druhé ruky měl podnět k symfonii poskytnout francouzský vyslanec ve Vídni generál Bernadotte, jehož Beethoven obdivoval a navštěvoval jeho salon. Smu- teční pochod druhé věty se kladl do spojení se smrtí admirála Nelsona (v době jeho smrti u Trafalgaru 1805 však už byla symfonie napsána), jiní ji kladli do vztahu se skladatelovým zájmem o antické hrdiny. První skici k symfonii pocházejí z roku 1802, z doby, kdy se Napoleon Bonaparte stal konzulem francouzské republiky; Beethovenův obdiv k němu a ke všemu francouzskému vedl tak daleko, že dokonce zamýšlel pře- sídlit do Paříže. Novou symfonii chtěl Napoleonovi věnovat, což se však nezamlouvalo skladatelovu mecenáši knížeti Lobkovicovi, který za skladbu nabídl nemalý obnos a vymínil si na půl roku provozovací právo. Beethoven záležitost vyřešil kompromisem, symfonii věnoval Lobkovicovi a nazval ji „Bonaparte“. V polovině května 1804 se však Napoleon prohlásil císařem a podle svědectví tehdejšího skladatelova sekretáře Ferdinanda Riese rozhněvaný Beethoven titulní list symfonie roztrhal. Původní autograf se nezachoval, o změně názvu však vypovídá její opis, na němž byl původní titul odstraněn tak radikálně, až se protrhl papír.

Na přelomu května a června 1804 se v Lobkovicově vídeňském paláci uskutečnilo soukromé zkušební provedení. Orchestr řídil při zkouškách koncertní mistr Anton Vranický a skladatel na jejich základě ještě prováděl korektury. Lobkowicz využil získaného práva na symfonii a dal ji provést na svém zámku Jezeří v severních Čechách, a to za přítomnosti pruského prince Louise Ferdinanda, který projížděl s diplomatickým posláním Čechami. V lednu 1805 pak došlo k provedení v Lobkovicově vídeňském paláci. Veřejná premiéra symfonie se uskutečnila 7. dubna 1805 v Divadle na Vídeňce za Beethovenova řízení. Otázkou zůstává, komu náleží přípisek pod titulem „composta per festeggiare il sovvenire di un grand Uomo“ (komponována k oslavě a upomínce na velkého člověka), s jakým skladba vyšla na podzim roku 1806 tiskem, už pod názvem *Sinfonia Eroica*. Dnes se má za to, že oním

„velkým člověkem“ byl míněn pruský princ Louis Ferdinand, který padl 10. října 1806 v bitvě u Saalfeldu.

Beethovenova *Symfonie č. 3 Es dur „Eroica“ op. 55* byla brzy apoštrofována jako dílo revolucionáře, a to jak ve smyslu revoluce občanské, tak umělecké. Už roku 1839 se např. psalo: „Beethoven převedl do tónů bouře světové revoluce; s úzkostí a přece plni nadšení nasloucháme, jak se opovážlivě blíží k hranicím harmonie.“ Dílo představuje mezník ve vývoji symfonické tvorby svého autora i druhu. Především je neobyčejně rozměrná. Na tehdejší dobu neobvyklý počet tří lesních rohů v instrumentaci bývá někdy dáván do souvislosti s Beethovenovými počínajícími sluchovými obtížemi, spíše však naznačuje tendenci k rozšíření zvukových možností orchestru, jak je (s pomocí technických zlepšení konstrukce nástrojů) plně rozvinulo období romantismu. Hlavní téma tvoří tóny rozloženého kvartsextakordu Es dur s disonujícím cis, podstatné pro budování struktury jsou však dva vstupní tutti akordy jako rytmický základ celé věty a podklad veškerého materiálu. Na významu nabývá část sonátového provedení, které přináší nové téma, objevující se také v kodě. Druhá věta je prvním příkladem užití smutečního pochodu jako samostatné věty symfonie, scherzo je jedním z neenergičtějších v Beethovenově tvorbě vůbec. Mistrovské jsou variace finální věty, v nichž je nepopíratelná myšlenková souvislost s Beethovenovou hudbou k baletu *Stvoření Prométheova op. 43* resp. s *Patnácti variacem a fugou na téma z Prométhea op. 35*, zvanými také *Eroica-Variace*. Beethovenova *Eroica* v mnoha směrech otevřela cestu velkým symfonickým dílům příštích skladatelských generací.

Vlasta Reittererová

Jeden z celosvětově nejžádanějších českých dirigentů je již desátým (a zároveň posledním) rokem generálním hudebním ředitelem Aalto Musiktheater a Philharmonie Essen. V sezoně 2022 / 2023 na domovské scéně připravil Wagnerova Tannhäusera, Mozartovu Figarovu svatbu a ve světové premiéře Kampeho operu Dogville. Nastudoval též novou inscenaci Janáčkovy Káti Kabanové v Grand Théâtre de Genève. Českou filharmonii bude jako její hlavní hostující dirigent řídit kromě koncertů v pražském Rudolfinu také na Smetanově Litomyšli či Janáčkově máji, jehož je prezidentem. K dalším vrcholům této sezony patří koncerty s Orchestre de la Suisse Romande, Yomiuri Nippon Symphony Orchestra, Orchestre National de Montpellier, Royal Danish Orchestra či dnešní festivalový koncert, při kterém stojí v čele legendárního Concentus Musicus Wien.

Je uměleckým ředitelem úspěšné mezinárodní Letní hudební akademie Kroměříž, kterou založil v roce 2018.

Mezi významné operní spolupráce Tomáše Netopila se kromě řady inscenací v Aalto Musiktheater Essen řadí jeho účinkování v Saské státní opeře v Drážďanech, ve Vídeňské státní opeře, v Nizozemské opeře či v Grand Théâtre de Genève. Na koncertních pódii se Tomáš Netopil představil v čele mnoha renomovaných orchestrů, kromě Essenské a České filharmonie jsou to např. Orchestre National de France, Vídeňští symfonikové, L'Orchestra dell'Accademia Nazionale di Santa Cecilia, BBC Symphony Orchestra, Sinfonia Varsovia, orchestr curyšské Tonhalle, Orchestre de Paris, London Philharmonic Orchestra, Filharmonie

nizozemského rozhlasu, Orchestra RAI Torino či Symfonický orchestr hl. m. Prahy FOK. Nahrává vysoce ceněná CD pro labely Supraphon, OehmsClassics, Radioservis či Dynamics.

Tomáš Netopil studoval hru na housle na konzervatoři P. J. Vejvanovského v Kroměříži a dirigování na Akademii múzických umění v Praze. Dále ve studiích pokračoval na Královské Akademii ve Stockholmu u profesora Jormy Panuly a na letní hudební škole v americkém Aspenu, kde v roce 2003 a 2004 získal hlavní cenu Americké dirigentské Akademie a kam se pravidelně vrací jako hostující dirigent. V roce 2002 zvítězil na dirigentské soutěži Sira George Soltiho ve Frankfurtu nad Mohanem.

Concentus Musicus Wien

festivalový rezidenční orchestr

Soubor Concentus Musicus založil v roce 1953 violoncellista a dirigent Nikolaus Harnoncourt (1929–2016) se skupinou podobně smýšlejících hudebníků s cílem dosáhnout nového chápání staré hudby a důkladného poznání historické provozovací praxe. Oficiálním debutem

orchestru bylo uvedení opery Orfeus Claudia Monteverdiho za řízení Paula Hindemitha ve vídeňském Koncertním domě. Zpočátku však chtěl Harnoncourt s ansámblem především cvičit, experimentovat a sbírat zkušenosti. Většina členů pocházela z orchestru Vídeňských symfoniků; Harnoncourt sám byl v letech 1952–1969 jeho violoncellistou. Všichni působili v souboru *Concentus Musicus* ze zájmu, nikoli s cílem dosáhnout vedlejšího výdělků. Jméno ansámblu bylo zvoleno podle sbírky suit Johanna Josepha Fuxe *Concentus Musico Instrumentalis* z roku 1701, v jejíž předmluvě nabádá skladatel hudebníky k zodpovědnosti za správné provádění své hudby. Teprve roku 1957 začal *Concentus Musicus* pravidelně koncertovat, nejprve ve vídeňském Schwarzenberském paláci, roku 1958 už vypsal abonmá. Koncerty si tehdy soubor organizoval i financoval sám. Roku 1962 nabídla Vídeňská koncertní společnost Harnoncourtovi a jeho souboru cyklus v Koncertním domě, čímž další práce získala solidní ekonomický základ. Pozvolna vznikaly první gramofonové nahrávky a od roku 1960 také začal soubor vyjíždět na turné.

Zvláštní příběh zaznamenávají v historii souboru úspěšné gramofonové snímky. Na hudební scéně znamenaly růst mezinárodního povědomí o takzvané „staré hudbě“ a pro historickou provozovací praxi představovaly významný impuls. Od roku 1973 uskutečňoval *Concentus Musicus* abonentní koncerty pořadatelsky pod hlavičkou Společnosti přátel hudby ve velkém sále Hudebního spolku. Od roku 1985 se stal také orchestrem Harnoncourtovi věnovaného festivalu *Styriarte* ve Štýrském Hradci. *Concentus Musicus* dnes působí i jako operní orchestr, především v Divadle na Vídeňce, ale také ve Vídeňské státní opeře, kde debutoval před dvěma lety s Korunovacím *Poppey*; Monteverdiho cyklus ve Státní opeře pokračoval – v roce 2022 předvedl Orfeu a v tomto roce *Návrat Odyssea do vlasti*.

Roku 2015 se Nikolaus Harnoncourt vedení svého ansámblu vzdal, ve smyslu zakladatele jej dále vede Stefan Gottfried, za kontinuitu zodpovídá i koncertní mistr Erich Höbarth společně s houslistkou Andreou Bischofovou.

Otto Biba

**Na dnešním koncertě hraje Concentus Musicus Wien
v tomto složení:**

1. housle

Erich Höbarth / koncertní mistr
Julia Rubanova
Peter Schoberwalter
Silvia Iberer
Elisabeth Stifter
Anna Obermayer
Theona Gubba-Chkheidze
Juan Pablo Parra Bedoya

2. housle

Andrea Bischof
Barbara Klebel-Vock
Irene Troi
David Drabek
Jennifer Lippl
Florian Schöwiese
Diana Kiendl-Samarovski
Karl Höffinger

violy

Pablo de Pedro
Firmian Lermer
Barbara Palma
Christiane Bruckmann-Hiller
Robert Iberer
Julia Kriechbaum

violoncella

Luis Zorita
Klara Wincor
Peter Trefflinger
Marilies Guschlbauer
Nikolaus Böhm

kontrabasy

Szilárd Chereji
Jonas Carlsson
Herwig Neugebauer

flétny

Sieglinde Grössinger
Reinhard Czasch

hoboje

Hans-Peter Westermann
Heri Choi

klarinetky

Rupert Fankhauser
Georg Riedl

fagoty

Ivan Calestani
Katalin Sebella

trubky

Andreas Lackner
Martin Sillaber

lesní rohy

Fabio Forgjarini
Edward Deskur
Viktor Praxmarer

tympány

Rizumu Sugushita